

جریدہ علمیہ

مشجعت جلیلہ اسلامیانك بصیرتہ رسمیه مبدیہ

ربیع الاول سنہ ۱۳۴۰

عدد ۷۰

شمذیلک آیدہ بر نشر اولنور

یہ جی سنہ

اسلام متفکر لری

۱۸

ابو حامد محمد غزالی

غزالی جدید :

شطحیات — السنه صوفیه ده متداول اولوب حلول واتحادی ایهام ایدن کلماته شطحیات

دینیر .

غزالی بوکبی کلماتی حقیقه حمل ایتیمور ؛ حاولی ده، اتحادی ده رد ایدیور، حتی محال کوریور ؛ « عاقل بویله برظنده بولونماز، نرده قالدی که خصائص مکاشفات ایله تمیز ایدن ذات بوکبی ظنونده بولنسون » دیور . شطحیات غزالی نک مشربنه کوره شویله ایضاح اولنور :

۱ — انا الحق — ابن المنصور الحلاج (۳۰۹) بوسوزی استغراق حالنده مجازاً سویلشد، بو سوز « انا من اهوی ومن اهوی انا » قیلندندر . یاخود نصارانک غلطلری کبی ، « نصارانک لاهوت ایله ناسوتی متحد ظن ایتدکاری کبی » حلاج ده غلطه دوچار اولمش، حقیقه اتحاد ظن ایتمش، « انا الحق » دیان خطا ایلشد .

غزالی بو وامثالی سوزلری تهاسکلی بولیور ، برچوق جهله نک ، بعض غلاتک عشق ووصال حقنده ظاهر دن مغنی ، حتی حلول واتحاد دعواسنه منتهی اوله جق برطاقم دعوالر احداث ایتدکارینی ؛ بر طاقم رنجبر لک صابانلرینی ، برطاقم اصنافک آلتلرینی ترک ایدرک (تقلیداً ، تشبهاً) بوکبی دعوالر اظهار ایتدکارینی یانه یاقیله بیان ایدیور . اوت بوکبی سوزلر طبعه خوش کلیور، بوسوزلر اعمالده بطالقی، اقواله اعتمادی متضمندر . بناءً علیه بعض متصوفه نک « سالک سلوکنده امعان ایتسه ، وصولده خالص اولسه جناب حق کندوسنه حلول ایدر ، بینلرنده اصلاً تمایز بولونماز ، او حالده « انا هو ، هو انا » دیمک صحیح اولغله امر ونهی ساقط اولور ، کندولرنده بشرده اولونمدق نیجه غرائب وعجائب واقع اولور » سوزلری سادات صوفیه عندنده بررأی کاسد ، بر اعتقاد فاسددر . حلاج حقنده عذر در میان ایدنلر غزالی کبی بوسوزی حال سکر واستغراقده سویلنمش عد ایدیورلر . عقلندن غائب اولانلردن تکلیفک ارتقاع وسقوطی اسانسه مبنی بوسوز ایله

حلاجی مؤاخذہ قلمیورلر. آنحق بوسوزی ظاہری، حقیقی اوزرہ حمل ایله بویولده اعتقاد ایدنلری شدتله انکار ایدیورلر. حلاج حقندہ قدمای صوفیہ، فقہا و متکلمینک اختلافلری واردر. مشایخ صوفیہ دن عمرو بن عثمان مکی ایله ابی یعقوب الاقطع کی بعض ذوات حلاج دن متبری اولدقلری حالده ابوالعباس ابن عطا (۳۰۹)، ابن خفیف، ابولقاسم النصر آبادی (۳۶۷) فارس دینوری کی ذوات حلاجی تولی ایدیورلر. چونکه الفرق صاحبک بیانہ کورده بودذوات عندندہ تصوفک حقیقی «ظاہری تلبیس، باطنی تقدیس» در. شبلی (۳۰۴) ایله جریری ده حلاجی طعن ایدنلردندر. مشاہیر فقہان ابن سرج دمنده توقف ایتمش، ابوبکر بن داود قلنک جوازی ایله حکم ایتشددر.

اکثر متکلمین حلاجی حولیهدن عدایتکاری حالده بعضیلری از جمله بصره ده کی سالمیہ فرقه سی حلاجک سوزلرینی معانی صوفیہ نک حقایقنه حمل ایتشلرددر.

۲ — سبحانی ما اعظم شانی — غزالی بوسوزی شو وجه ایله توجیہ ایدیور :

اولا — بوسوزک ابویزید بسطامیدن (۲۶۱) نقلی صحیح دکلدر. چونکه بایزیده شین ایراث اولومسنی قصد ایدن برحسد ویا معتقداتی ترویج ایدن برماحد طرفدن مشارالیه اسناد اولنه بیلیر «برسوزک — تعبیر مخصوص اوزرہ — مدسوس اولمی جائزدر».

ثانیاً — بوسوزبایزیددن نقل صحیح ایله منقول ایسه «بوسوزجناب حقدن حکایه معرضده بایزید لسانی اوزرہ جاری اولیور دیمکدر. نته کیم برکیمسه «انی انالله لاله الا نافعبدنی» (۱) قول شریفی ایشته بوقول شریفی حکایه یه حمل اولنور. (چونکه متکلم برسوزی یا کندنن ویا بشقه سندن حکایه ایدر) یاخود صفات قدسی ملاحظه ایتدیکی کی مشاهده ایدیور؛ معرفت سایه سنده موهومات و محسوساتی، همت سایه سنده حظوظ و شهواتی کزیده براقیور، نفسنک قدسندن خبر ویریورده «سبحانی» دیور؛ عوالمک، خلقک شاننه نسبتله شانی عظیم کوریورده «ما اعظم شانی» دیور، بونکله برابر بیلیورکه قدسی، عظمت شانی خلقه نسبتله در؛ جناب حکیم متعالم قدسنه و عظمت، شاننه اصلا نسبتی یوقدر. یاخود بولفظ سکر و غلبه. حال زماننده لساننده جاری اولش اولور؛ حکو و اعتدال حاله دونجه لسانی بوکی ایهام ایدن الفاظدن حفظ ایتک واجب اولور، یوقسه اتحاد محالدر؛ برطاقم کبار رجالک منصبنه باقهرق صاقین اوله که محالی تصدیق ایتمه، رجالی حق ایله بیل، حق رجال ایله دکل.

۳ — انسلاخت من نفسی کما تنسلخ الحیة من جلودها فنظرت فاذا انا هو — بوسوز

(۱) بن بن الهم، بدن بشقه هیچ براله یوقدر، بکا عبادت ایدیک.

غلبهٔ حال زماننده سویلنمش بر-وزدر . بونك معناسی شودرکه هر کیم نفسك شهواتندن، هوسندن ؛ قصدندن، دردندن منسلخ اولورسه ماسوایه بر محل قالماز ؛ آنك قصدی، دردی آنجق الله اولور ؛ قلبه آنجق جلال باری ، آنجق جمال سبحانی حلول ایدر . [۱]
 اودر جهده که آکا مستغرق اولور . کویا او اولور، حقیقه او اولماز . (انامن اهووی و من اهووی انا) ده اولدینی کی . [۲] بورالده آیاقلر قایار، معقولانده قدم راستخی اولمیان کیمسه اوله بیلیر که برنی دیکرندن تمیز ایده مز، متلائی اولان حلیه حق ایله مزین اولان ذاتك کالنه نظر ایدر .
 « بن اویم » دیویرر . [۳]

بعض محققین صوفیه یه کوره حال سکرده نور احدیت ذاتیه یه واصل اولان اهل مشاهده نك اتحاد دلات ایدن سوزلری علاقهٔ قرینیت ، نسبت احدیتدن ناشیدر . نور احدیت، واصل اولان ذاتك ذاتی استیلا ایدرده ذاته التفاتی محو اولوب کلام احدیت لسانی ایله سویلر .
 او کلام فی الحقیقه کندوسنك دکلدردر ، بلکه کلام حقدر، واصل اولان ذات کمال قرینیتدن طولانی قابل تعبیر اولمیان بر کلام ایله تکلم ایدیور . شجرهٔ موساده کلام باری نك ظهور ایتیمی بو خصوصی ایضاحه کافیدر .

بو توجیه غزالی نك توجیهندن فرقلی بر توجیه دکلدردر . غزالی بوکی توجیهات حقنده شویولده بیان افکار ایدیور : اوت کلمات صوفیه طور ولایتده آنلره منکشف اولان مشاهداتی اخبار ایدیور، عقل ولایت ادراکدن قاصر در . « بو ذکر اولنان شیلر بضاعهٔ عقل ایله تصر فدر » دنیسه ییلملی که طور ولایتده ظاهر اولان برئی عقلك استحال سیله حکم ایتدیکی شی اوله ماز . اوت عقلك ادراکندن قاصر اولدینی شی اوله بیلیر، مجرد عقل آنی ادراک ایده مز . بونك مثالی شودر که ولی بر کیمسه نك یارین وفات ایده جکینی کشف ایدر، بو خصوص بضاعهٔ عقل ایله

[۱] یا محرقا بالنار وجهه محبه + رفقا فان مدامی تطقیه

احرق بها جسدی و کل جوارحی + واحرس علی قلبی فانك فیه

ای نار عشق ایله عاشقنك وجهنی یاقان معشوق ! رفق ایله طوران ، بنم کوز یاشلرم آنی سوندیرر . جسدی ، بتون اعضایی یاق ، آنجق قلبی محافظه ایت ، چونکه اوراده سن وارسین .
 [۲] بایزیدك بومقامی غزالی نك تعبیری وجهله « مقفود لنفسه ، موجود لسیده » اولان عبدك مقامیدر . عبد بومقامده نفسندن فانی ، الله ایله باقیدر ، اللهدن بر آن غائب دکلدردر ، دائم مراقبه ده در .
 [۳] « ولیس فی جیتی سوی الله - جبهه مک ایچنده اللهدن بشقه بر فردیو قدر » سوزی ایله (لانادیه ولاذکره + ان ذکر ی وندائی یا انا - بن آکا ندا ایتیم ، آنی ذکر ایتیم ، بنم ذکریم ، ندام « یا انا » در) سوزی ده بویه توجیه اولور .

ادراك اولونماز، عقل آنی ادراك ائمه دن قاصر در. فقط ولی یارین کندوسی کی برانسانك یاراده جغنی کشف ایده من چونکه بونی عقل محال کوریور. بونی، سابق کی ادراك ائمه دن قاصر دکدر.

« نظرت فاذا انا » سوزی تأویل اولنمزه الله بنی خالق سموات وارض قیله جقدر دیمکدر که هرکیم بوکی محالی تصدیق ایدر سه عقلدن منحلعدر (دیوانه در)، نظرنده بیلدیکی شی بیلمدیکی شیدن تمیز ایده من، اوילה اولان برشخص ولی به « شریعت باطلدر، شریعت حق ایسه الله باطله قلب ایدر، بتون اقوال انبیای کذب قیلار » کی سوزلرک منکشف اولمسنی ده تجویز ایدر. صدق کذب انقلابی مستحیل کورن بضاعه عقلی ایله حکم ایدر. صدق کذب انقلابی حادثک قدیمه، عبدک ربه انقلابدن دها بعد دکدر. عقلک محال کوردیکی شی ایله نائل اوله مدینی شیئی فرق ائیمان شخص قابل خطاب دکدر، برآق جهلیله قالسون.

ازمیری

اسماعیل حق

اخلاق سنیه رسالتدن برنبده

۲

مکرم اخلاق اعتباریله نبی بشرک اک مکملی اولان علیه الصلوة والسلام افندمن تناسب اعضا جهتیله ده انسانلرک اک کوزلی ایدی اعضای مبارکه لرینک هربری کندیسنه خاص، کندیسکی ایچون ممکن اولان کوزلرکک منتهاسنه واصل اولدینی کی، حسنک جهت وحدتی تمثیل ایدن وجود اقدس نبوینک هیئت مجموعه سی ده کورنلری جدآحیره دوچار ایده جک برمرتبه علیای ملاحظه ارتقا ایله مش ایدی. بنابرین مقدور بشر اولان جمال صوری وکمال معنویینک برانمودج تاحی آرانه جق اولسه بونک جمال وکمال محمدیدن باشقه برشی اوله میه جغنی اهل ایمان وایقان ایچون محل اشتباه دکدر. بومبشده روایت ایدیلان اقوالدن بعضیلرینی ذکر ایدم. رسول اکرمی توصیف ایدن کیمسه: بن ذات رسالتدن اول یاخود صوکر کوردیکم انسانلرک ایچنده نبی محترمک برمثانی دها کورمدم دیر.